

Finanskrisen i Norge, Sverige og Hellas.

Et komparativt case-studie av de tre landenes utgangspunkt og håndtering av finanskrisen.

Var det forskjellige utgangspunkt, eller tiltakene som ble gjort i de utvalgte landene som førte til ulike resultater av finanskrisen?

Forord

Da jeg startet på statsvitenskap ved NTNU i en alder av 18 år, husker jeg fortsatt hvor overveldet jeg var når jeg innså hvor mange tusen sider pensum som var obligatorisk i hvert eneste fag. Jeg forsto tidlig at det ikke kom til å bli like lett på universitetet som det hadde vært på videregående. I starten var det vanskelig, og jeg har ikke tellingen på hvor mange ganger jeg har måtte oppsøke studieveileder Kari Gustafsson i villrede i løpet av disse fire årene. Men likevel takket være gode venner og en støttende familie har jeg på et vis kommet meg gjennom det.

Jeg vil takke min veileder Jo Arve Nervik for faglig dyktighet, samt forståelse for min bosteds-og arbeidssituasjon under arbeidet med denne bacheloren.

Jeg vil takke Tord Vonheim for fire år med elegante innspill, mas om at jeg må jobbe med skolen og uvurderlig kameraderi, hadde det ikke vært for deg hadde jeg aldri levert denne oppgaven i dag. Alle andre fra 6B, dere vet hvem dere er – dere har også gjort skoletiden min minneverdig.

Jeg vil takke min familie, i sær min faglige mentor på hjemmebane Per Bragstad, du er den mest kunnskapsrike mannen jeg har møtt. Jeg vil takke min mor, Ann Irene og min far, Anders for at dere alltid har gitt meg muligheten til å følge mine drømmer. Jeg vil også si til mine søsken, Erlend Elias og Hanne, at jeg setter uvurderlig stor pris på deres støtte.

Til slutt vil jeg bare takke tidligere nevnte Kari Gustafsson, uten deg hadde jeg glemt å melde meg opp til fag hvert eneste år. Kontoret ditt er alltid åpent og det setter jeg utrolig stor pris på.

1.0 Innledning.....	4
2.0 Finanskrisen.....	5
3.0 Fagterminologi.....	5
4.1 Sverige.....	6
4.2 Hellas.....	9
4.3 Norge.....	12
5.0 Diskusjon.....	15
6.0 Konklusjon.....	20
7.0 Referanseliste.....	24

1.0

Denne artikkelen er et komparativt studie av hvordan Norge, Sverige og Hellas håndterte finanskrisen som oppsto i kjølvannet av kollapsen i det amerikanske boligmarkedet i 2008. Hvordan gikk det med landene og hvilke tiltak ble gjort for å komme seg gjennom krisen? Jeg skal redegjøre for hvilke utgangspunkt de forskjellige landene hadde til å takle krisen, redegjøre for faktorer jeg anser som viktige for å belyse hvorfor det gikk som det gikk og hvilke tiltak som faktisk hadde effekt. Grunnen til at jeg har valgt henholdsvis Norge, Sverige og Hellas er at jeg finner det interessant å se hvilke tiltak som funket og ikke funket i tre henholdsvis ulike land. Norge og Sverige er i utgangspunktet relativt like caser, men Norge finansierte en ekspansiv finans- og pengepolitikk gjennom oljekorrigerte budsjettunderskudd, noe Sverige ikke har muligheten til ettersom de ikke har en ekvivalens til Statens pensjonsfond utland (oljefondet). Hellas er en interessant case siden det 1) ikke har gått så bra i etterkant av finanskrisen. 2) Til forskjell fra både Norge og Sverige har Hellas ikke muligheten til å praktisere egen pengepolitikk siden valutastyring og pengepolitikk i landene med euro styres av EU.

Problemstillingen jeg har lyst å forsøke å svare på i løpet av denne oppgaven er: ”Var det forskjellige utgangspunkt, eller tiltakene som ble gjort i de utvalgte landene som førte til ulike resultater av finanskrisen?”

Jeg starter med å forklare foranledningen og utviklingen i finanskrisen. Deretter redegjør jeg kort for begreper og forkortelser som går igjen i teksten. Jeg har valgt å flette sammen teori og empiri i denne artikkelen, fordi jeg fant det naturlig i prosessen å presentere landene og situasjonen i hvert land hver for seg. Dermed presenteres empiriske funn sammen med teori for å forklare funnene løpende. I teori- og empiridelen har jeg inkludert grafer og statistikk jeg har funnet relevante, henholdsvis grafisk fremstilling av brutto nasjonalprodukt, arbeidsledighet og rentenivå over tid i de forskjellige landene. Disse forskjellige grafene kommer i løpende tekst og redegjøres for mens annen empiri og teori underbygger fakta omkring de forskjellige grafene. I diskusjonsdelen sammenligner jeg landenes utgangspunkt og tiltak som ble gjort, jeg diskuterer i hvilke grad disse har vært effektive og hva jeg tolker som feiltrinn.

Konklusjonen min er at de forskjellige utgangspunktene i de utvalgte landene førte til at handlingsrommet i de forskjellige landene var ulikt. Det er vanskelig å vurdere tiltakene gjort i henholdsvis Sverige og Norge opp mot tiltakene i Hellas, fordi de er så fundamentalt forskjellige grunnet forskjellig utgangspunkt. Hellas' økonomi var i en helt annen posisjon enn både Norge og Sveriges i forkant av finanskrisen. Det at de manglet kontroll over egen

pengepolitikk og dermed valutastyring og inflasjon er et essensielt punkt hvor de skiller seg fra Norge og Sverige. Norge og Sverige hadde ulikt utgangspunkt, men utgangspunktene var relativt gode med godt skjøttede statsfinanser – og jeg mener det er hovedgrunnen til at de kom seg vellykket gjennom finanskrisen. De finans- og pengepolitiske beslutningene som ble gjort i Norge og Sverige var i aller høyeste grad gode beslutninger, men jeg mener at man skal ikke undervurdere at landene faktisk hadde muligheten til å gjennomføre de tiltak som var nødvendig. Det er på dette området forskjellen mellom de nordiske landene og Hellas er mest slående.

2.0

Uroen startet i USA i tilknytning til boliglån som var gitt til personer med dårlig betalingsevne. Dette førte til en boble i boligmarkedet som, når den sprakk, sendte sjokkbølger gjennom amerikansk økonomi (Røste, 2008, 274). Tidligere eksempler på lignende kriser er finans- og valuta-krisen i Mexico i 1994-1995, Asia i 1997 og Russland i 1998. Når krisen inntreffer oppdager noen at de har tatt for høy risiko og blir tvunget til å realisere store tap. Dette påvirker investeringsviljen i markedet ettersom usikkerheten sprer seg, i neste omgang sprer problemene seg til andre sektorer ettersom finanssektoren blir mindre (Røste, 2008, side 274). Under den siste finanskrisen, som følge av en tett sammenvevd global økonomi, spredde problemene seg fort til den europeiske finanssektoren. De internasjonale aksjemarkedene falt kraftig, og Oslo Børs falt med 64% i løpet av seks måneder i 2008 (Norges Bank, 2009). Som følge av at industrien i USA stupte i forbindelse med finanskrisen sank etterspørselen etter olje drastisk, dette førte til at prisen på nordsjøolje over halverte seg i løpet av 2008. Fra å ha kostet mer enn 100 dollar fatet var prisen nede på 44,85 dollar ved inngangen til desember 2008 (Krekling, 2008). Regjeringen skriver på sine nettsider juli 2009: ”Det som startet som en bank- og finanskrise, har utviklet seg til en dramatisk global økonomisk nedtur, og rammer eksportbedrifter hardt. I 2009 var det en nedgang i norsk eksport på 12,8% sammenlignet med tilsvarende periode året før” (Regjeringen, 2009). I november 2009 kom det frem at underskuddet i Hellas sitt statsbudsjett hadde fordoblet seg, samt at statens regnskap hadde vært feil i flere år. Dette førte til at Hellas ikke lengre fikk låne penger i internasjonale finansmarkeder, dermed ble det iverksatt et låne- og reformprogram for å hjelpe Hellas. Låne- og reformprogrammet inneholdt store finanspolitiske innstramminger og strukturelle reformer. Hellas ble pålagt å redusere underskuddet i statsbudsjettet kraftig (Ersland, B. Holden, S. 2015).

3.0

Finanspolitikk kan bidra på tre viktige områder: økonomisk vekst, stabilisering av økonomien og fordeling av inntekt og formue. En viktig del av finanspolitikken er stabilisering, land som har stor statsgjeld har problemer på dette området siden det er vanskelig å føre ekspansiv finanspolitikk med økte offentlige utgifter ved økonomisk resesjon. I Norge har staten sterke finanser, dermed har vi et godt utgangspunkt til å motvirke økonomiske tilbakeslag i økonomien gjennom finanspolitikken (Røste, 2008, 240). Finanspolitikk kan omhandle både sammensetningen av offentlige inntekter og utgifter, som for eksempel tildeling av midler til nye toglinjer, skattesatser osv. Men det kan også dreie seg om omfanget av offentlig aktivitet, i så tilfelle gjelder det hvor mye penger staten skal bruke i løpet av et år og i hvilket omfang staten skal involvere seg økonomisk (Røste, 2008, 242).

Vi skiller hovedsakelig mellom to typer finanspolitikk: ekspansiv og kontraktiv. Ekspansiv finanspolitikk er når landet ønsker å øke aktivitetsnivået i økonomien, når man fører ekspansiv finanspolitikk budsjetterer man gjerne med underskudd – kontraktiv finanspolitikk er når man gjør det motsatte og tar sikte på å dempe aktivitetsnivået i økonomien (Røste, 2008, 235).

Hovedinstrumentet i pengepolitikken er styringsrenten (Røste, 2008, 273). Pengepolitikk er veldig nært knyttet opp til valutapolitikk – definert som politikk som søker å påvirke valutakursen. Grunnen til at man kan ønske å påvirke valutakursen er at den øker kjøpekraft i andre markeder, for eksempel hvis landet er avhengig av mye import så vil en sterk valuta opp mot andre markeder være å foretrekke, eller hvis en driver en eksportdrevet økonomi – da kan det være fordelaktig hvis valutaen svekker seg fordi da blir landet mer konkurransedyktig i det internasjonale markedet. Uansett, det er vanlig at pengepolitikk blir brukt som samlebegrep for alle pengepolitiske intensjoner og dette inkluderer valutapolitikk (Røste, 2008, 261).

Med styringsrenten som instrument, og inflasjon og valutakurs som viktige målsetninger – oppstår det med ujevne mellomrom målkonflikter som tvinger frem at man må prioritere mellom målene. Eksempel på en målkonflikt er høsten 2007, da fant Norge seg etter lang tid med lav inflasjon i en posisjon hvor det virket som man måtte velge mellom stigende inflasjon eller styrket kronekurs. Siden andre land i stor grad senket rentenivået sitt ville en videreføring av en relativt ”høy” rente føre til at norske eksportbedrifter opplevde høyere kapitalkostnad, lønnskostnad målt i utenlandsk valuta og lavere fortjeneste (Røste, 2008, 277). Ved å senke rentenivået i Norge ville man oppleve større konkurransedyktighet og

avkastning i eksportindustrien som følge av en svakere krone, men følgelig større inflasjon (der av målkonflikten) (Røste, 2008, 277).

Eurosonen: De 19 landene som i EU som benytter Euro som felles valuta (Fagelund, 2015). Den europeiske sentralbank: er EUs sentralbank. Kjernen i EUs økonomiske og monetære union. Den europeiske sentralbanken utsteder mynter og sedler og bestemmer pengepolitikken i eurosonens medlemsland, blant annet rentenivået (Fagelund, 2014). FN skriver på sine nettsider: ”Bruttonasjonalprodukt er lik summen av alle varer og tjenester som produseres i et land i løpet av et år, minus de varene som blir brukt under denne produksjonen” (FN, 2019).

4.1 Sverige

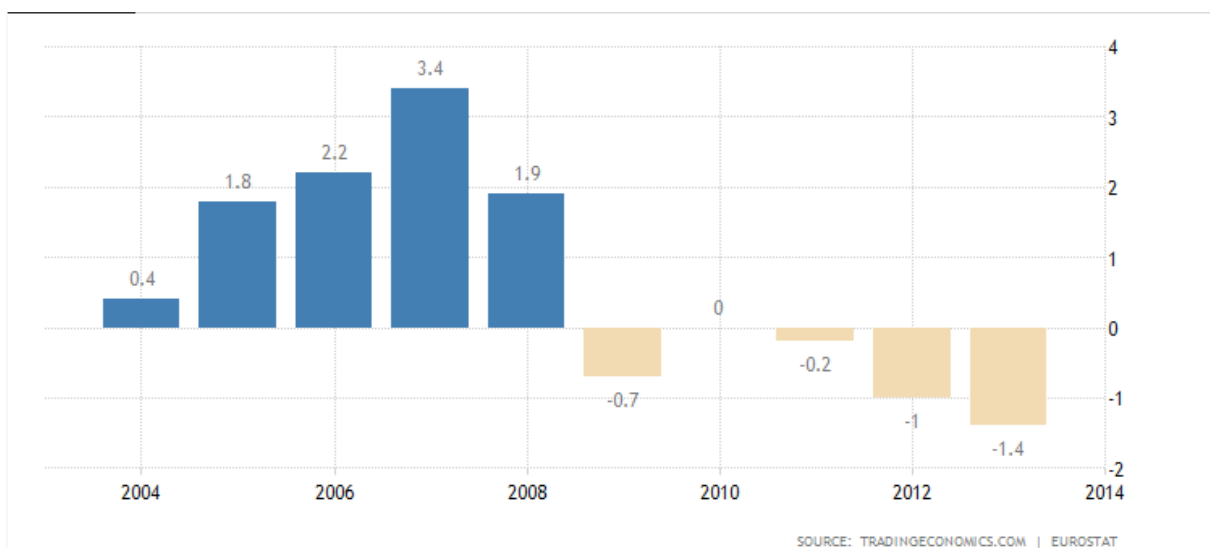
I artikkelen ”Best in Class: Public Finances in Sweden during the Financial Crisis” har Michael Bergmann gjort en studie hvor han redegjør hvilke faktorer han mener har gjort at Sverige har taklet finanskrisen godt. Bergmann sammenligner forskjellen mellom tidligere kriser og den nåværende og skriver følgende: ”The difference between the banking crisis and the recent crisis is striking. Sweden has had a budget surplus since 2005, the average surplus is 1.7 percent of GDP until 2010. This can be compared to the average budget deficit in EU-27 of 3.45 percent and 3.2 in both EU-17 and EU-12. The question is whether this remarkable difference is due to stronger initial position of public finances or differences in the development during the crisis.” (Bergman, 2011, 16) Bergmann påpeker den bemerkelsesverdige forskjellen mellom Sveriges gjennomsnittlige budsjettoverskudd opp mot BNP i forhold til gjennomsnittlig budsjettunderskudd i EU-landene. Det at Sverige i utgangspunktet hadde overskudd i statsbudsjettet i årene opp mot finanskrisen skiller seg klart fra gjennomsnittet i både EU, samt EU-17 og EU-12 (som er henholdsvis de originale medlemslandene og de nye). Bergmann stiller spørsmålet hvor vidt grunnen til at Sverige kom godt ut av finanskrisen kan forklares med at Sverige formodentlig hadde bedre utgangspunkt til å takle krisen enn andre land, eller om forskjellen ligger i hvordan krisen har blitt håndtert (Bergman, 2011, 16)

Arbeidsledigheten økte ikke i like stor grad i Sverige som ellers i Europa i periodene hvor BNP falt, dette førte til at det gikk bedre med Sveriges offentlige finanser enn i sammenlignbare land. Generelt forverret de offentlige finansene i land seg i stor grad i sammenheng med lavere BNP. Sverige hadde prosentvis større fall i BNP enn det som var

snittet i både OECD, EU-27 og EU-17. På tross av Sveriges store fall i BNP økte ikke arbeidsledigheten like mye som i andre land (Bergman, 2011, 17).

En forklaring på hvordan Sverige klarte å holde arbeidsledigheten nede på tross av drastisk fall i BNP, er at det ble vedtatt skattereduksjoner i tjenestesektoren. Dette hjalp til at tjenestesektoren kunne fortsette uten å operere som tidligere på tross av finanskrisen.

Bergmanns hovedforklaring på hvorfor det gikk bedre i Sverige enn i andre EU-land er at utgangspunktet var mye bedre. Sverige hadde ikke utenlandsgjeld etter 2005, og selv om bruttonasjonalprodukt i Sverige falt mer enn det som var gjennomsnittet i EU, klarte de å holde arbeidsledigheten lav – som igjen førte til at økonomiske utviklingen ikke fortsatte i negativ retning (Bergman, 2011, side 18-19). Et av mottiltakene den svenske staten gjorde under finanskrisen var å utstede en redningspakke på hele 1500 milliarder svenske kroner. Dette var for å sørge for at bankene hadde likviditet til å fortsette å operere som normalt (Sjølie, 2008)

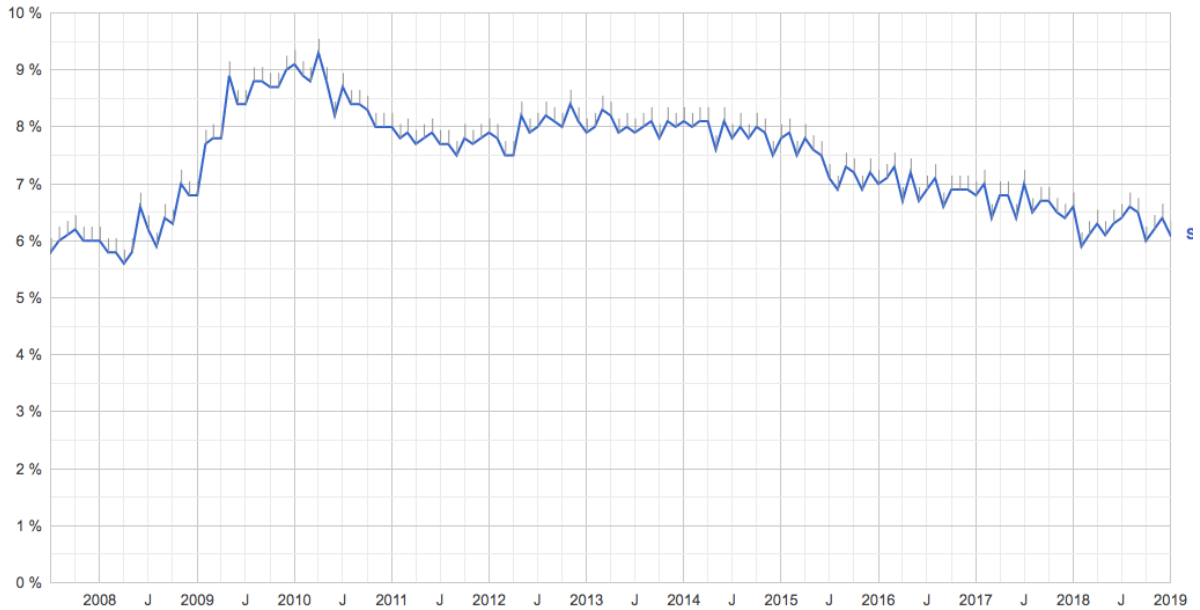
(Trading Economics, 2019)

Graf 1

Prosentvis overskudd/underskudd i Sveriges statsbudsjett 2004-2014.

I graf 1 ser man at Sverige budsjetterte med underskudd i perioden etter finanskrisens inntreden. Dette er et eksempel på ekspansiv finanspolitikk i krisetider. Sverige hadde et godt utgangspunkt før finanskrisen, ved at de etter flere år med budsjettoverskudd hadde råd til å budsjettere med underskudd i årene etter finanskrisen inntraff.

Arbeidsledighet Sverige 2008-2019

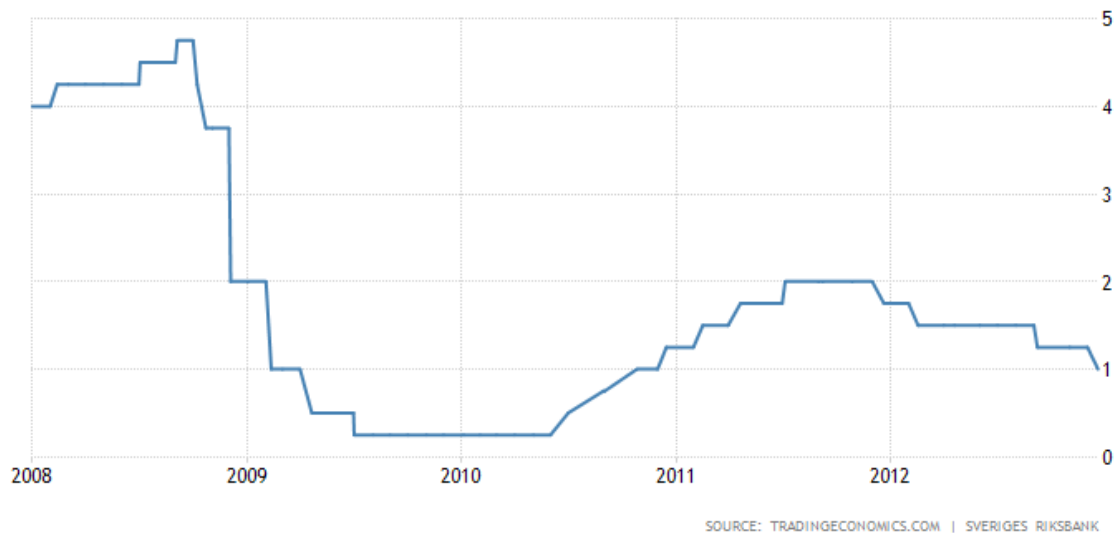

(Norstat, 2019)

Graf 2

Prosentvis arbeidsledighet i Sverige fra før finanskrisen og frem til dags dato.

Som vi ser steg arbeidsledigheten i Sverige i perioden finanskrisen inntraff og i de første årene etter. Toppen i antall arbeidsledige ble nådd mellom 2010 og 2011 da det ikke ble budsjettet med underskudd i statsbudsjettet. Man ser at arbeidsledigheten gradvis avtar og holder seg relativt stabil frem til den til slutt nesten er nede på nivået vi så før finanskrisen.

SOURCE: TRADINGECONOMICS.COM | SVERIGES RIKSBANK

(Trading Economics, 2019)

Graf 3

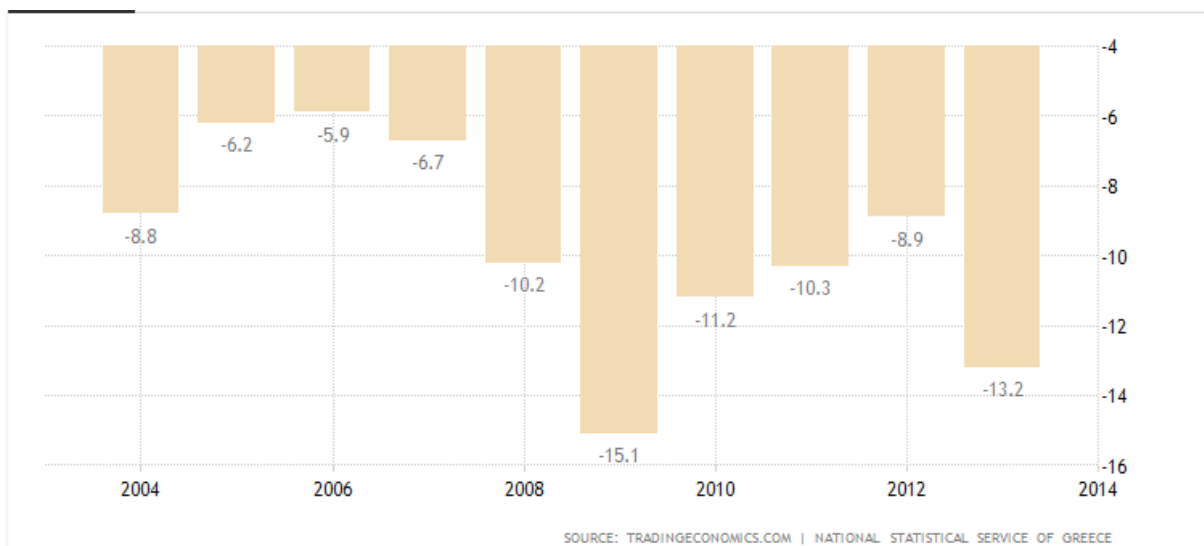
Styringsrente fra Sveriges Riksbank i årene fra finanskrisens start og frem til 2013.

Vi ser at styringsrenten ble hurtig satt ned mot slutten av 2008 og deretter sank helt til den var negativ fra midten av 2009 og frem til midten av 2010. Dette er en videreføring av den ekspansiv finanspolitikken som ble ført i Sverige. Styringsrenten er i utgangspunktet et pengepolitisk instrument, men kan brukes som et ledd i en ekspansiv finanspolitikk (Røste, 2008, 270).

4.2 Hellas

Hellas har blitt karakterisert som det svakeste punktet i Eurosonen helt siden det ble episenteret for den europeiske gjeldskrisen i 2009. Det kom frem at Hellas i årevis hadde underrapportert underskudd i sine budsjetter (Caldwell, 2016, 1). Industrien i Hellas er i stor grad bygget opp rundt salg av tjenester (i hovedsak turisme). Etter 2005 begynte man å se en nedgang i næringen, mest sannsynligvis fordi a) Hellas ikke hadde muligheten til å utjevne konkurransedyktighet gjennom devaluering av valuta, siden Hellas har euro/felles valuta med andre EU-land. B) Tap av konkurransedyktighet i turistindustrien ble akselerert av at omkringliggende land ble attraktive turiststeder (Bitros, 2012, 19).

I tiden inn mot finanskrisen hadde Hellas problemer med negativ handelsbalanse grunnet høyt volum av import. Da Hellas ble med i EU i 2002 ga de samtidig fra seg flere viktige instrumenter for å takle slike utfordringer, for ved å si fra seg egen valuta mistet de muligheten til å regulere inflasjon selv. Selv om den greske økonomien gradvis ble mindre i tiden inn mot finanskrisen og de importerte mindre enn tidligere, så var fortsatt volumet av import større enn volumet av eksport. Hellas fant seg i en posisjon hvor de måtte lene seg på turisme og lån (Caldwell, 2016, 15).

(Trading Economics, 2019)

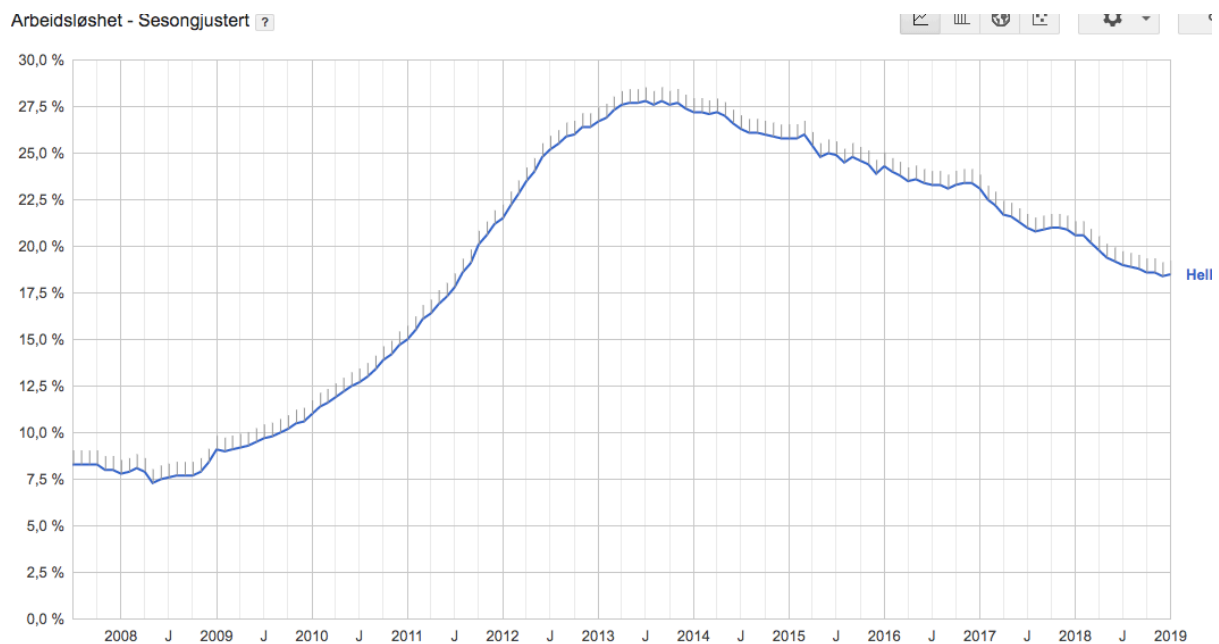
Graf 4

Statsbudsjett opp mot BNP i Hellas 2004-2014

Som vi ser i graf 4 hadde Hellas flere år med tilsynelatende ekspansiv finanspolitikk (budsjettunderskudd) i årene før finanskrisen. George C Bitros skriver i sin analyse av Hellas håndtering av finanskrisen at det var problematisk at Hellas allerede før finanskrisen var gjeldtynget. Det budsjetterte underskuddet gikk i stor grad til å betale ned lån ettersom utenlandsgjelden var økende på tidspunktet når finanskrisen inntraff. Det er ikke en heldig posisjon å finne seg i når man går inn i en finansiell krise, siden man da allerede budsjetterer med underskudd, når det er et virkemiddel som kunne vært effektivt under finanskrisen om de ikke var forpliktet til å betale ned gjeld (Bitros, 2012, 19-20).

Da finanskrisen inntraff ser vi at det budsjetterte underskuddet opp mot BNP øker drastisk og nesten tredobler seg fra 2006 til 2009. I en periode hvor Hellas kunne pumpet friske penger inn i økonomien gjennom kontrollerte budsjettunderskudd, finner deg seg i en posisjon hvor de har hele -15% i statsbudsjettet. Michael Bergmann adresserer problemet i sin artikkel ”Best in class: Public finances in Sweden during the financial crisis” på denne måten: ”An interesting observation they make is that the deterioration of net lending in Greece and Portugal was less than the average in OECD countries. A possible conclusion is that the current large deficits in these countries mainly are due to large initial deficits in net lending. Entering a financial crisis with budget deficits is not a good position to start with” (Bergman, 2011,17-18). Ved å ha dårlig skjøttede statlige finanser i utgangspunktet, sammen med høy utenlandsgjeld hadde Hellas et mye mindre handlingsrom enn det for eksempel Sverige og Norge hadde når krisen kom.

Hellas arbeidsledighet:

Graf 5

Arbeidsledigheten i Hellas da finanskrisen inntraff er som vi ser i graf 5 på rundt 8% da finanskrisen inntreffer i 2008. Arbeidsledigheten øker først i årsskiftet 2009, før den eskalerer kraftig ut over 2010-tallet. Jeg redegjøre for hva jeg mener er årsaken til den drastiske endringen i arbeidsledighet i drøftingsdelen.

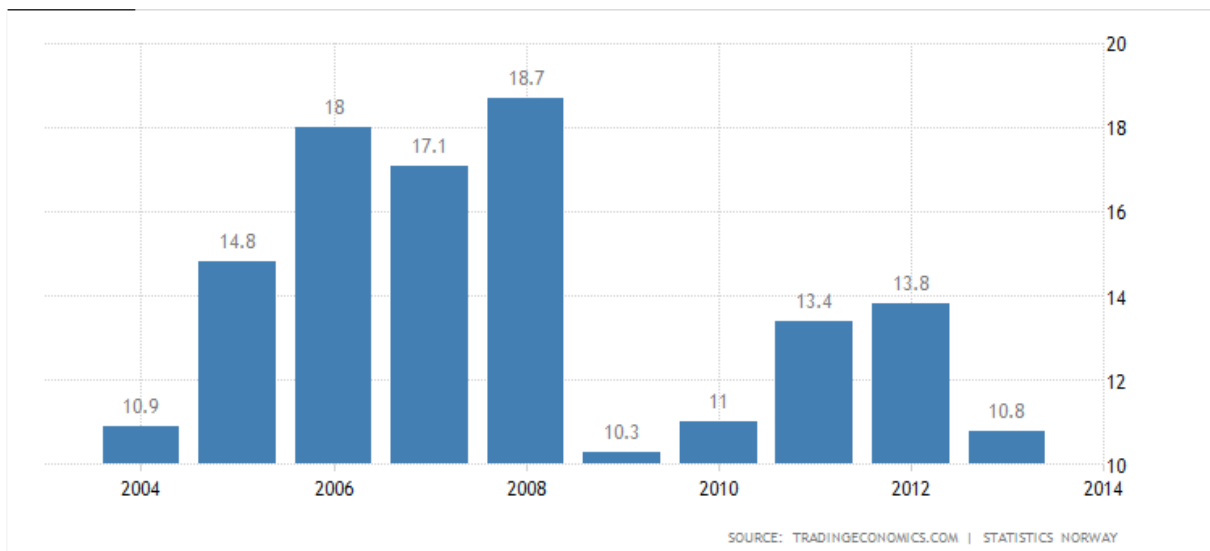
(Trading Economics, 2019)

Graf 6

Styringsrenten i Hellas er den som er satt av Den europeiske sentralbanken og gjelder i hele Eurosonen. Dette er problematisk ettersom det fratrar medlemslandene muligheten til å påvirke inflasjon og valutastyring individuelt. Som vi ser i graf 6 ble styringsrenten i Eurosonen justert ned ganske raskt etter finanskrisen inntraff. Fra å ha vært på 4% ved inngangen til 2008 var styringsrenten nede på 0,75 halvveis ut i 2009. Siden Hellas nødvendigvis ikke har noe de skulle sagt i reguleringen av styringsrenten i Eurosonen er det vanskelig å identifisere hensikten eller helheten i pengepolitikken – sett fra et gresk perspektiv. Å holde styringsrenten lav er et åpenbart tiltak for å øke inflasjon og konkurransedyktigheten i et land, men når styringsrenten er den samme i hele regionen så er det ikke myntet direkte for å hjelpe den greske økonomien.

4.3 Norge

Pengepolitikk i Norge henger sammen med at Norges bank i 2001 startet årlig inflasjonsmål. Det operasjonelle målet er en årlig økning i KPI på 2,5% over tid. På tross av at Norge har lagt seg på et årlig mål, har vi fleksibilitet i pengepolitikken. Målet er likevel å stabilisere inflasjonen årlig på 2,5%. Tre ganger i året publiseres en rapport fra Norges Bank hvor det er gjort en analyse av landets økonomiske situasjon, og det spås hvordan økonomien blir å utvikle seg (Bernhardsen, Kloster, Smith, Syrstad, 2009, 2).

(Trading Economics, 2019)

Graf 7 - Statsbudsjett Norge 2004-2014.

Grunnen til at Norge, i motsetning til Hellas og Sverige, ikke har operert med budsjettunderskudd i tidsrommet visst på tabellen er i utgangspunktet en sannhet med modifikasjoner. Norge praktiserer et ”oljekorrigert budsjettunderskudd”, dette vil si at vi i Norge korrigerer budsjettunderskudd ved hjelp av forventet avkastning på renter fra Statens pensjonsfond utland (Torvik, 2016, 14-15). Derfor blir grafen i utgangspunktet litt misvisende, fordi en kan ledes til å tro at Norge ikke har ført en ekspansiv finanspolitikk i kjølvannet av finanskrisen. Det vi dog kan lese ut av tabellen er at overskuddet på statsbudsjettet er vesentlig lavere i årene etter finanskrisen, noe jeg tolker som at vi i utgangspunktet har blitt tvunget til å operere med mindre margin enn tidligere, tross oljekorrigert budsjettunderskudd. Når det korrigeres for budsjettunderskudd ved hjelp av midler fra SPU gjøres det i henhold til ”Handlingsregelen”. Handlingsregelen fastslår at over tid skal uttaket av midler fra fondet ikke overstige forventet avkastning. Realavkastningen på SPU forventes å ligge på rundt 3% (Regjeringen, 2018). I graf 7 ser vi statsbudsjettet korrigeret for underskudd ved hjelp av penger fra SPU. Selv om den kan være litt misvisende ettersom den ikke viser faktisk underskudd, så ligger likevel handlingsregelen til grunn for det oljekorrigerte budsjettunderskuddet – dermed er det begrenset i hvilke grad den er misvisende ettersom det ikke er uendelige mengder oljepenger i korrigeringen.

Den norske regjeringen var tidlig ute med å gi norske banker det som ble kalt en ”krisepakke”. Krisepakken var på 350 milliarder kroner og ble gitt for å gi bankene sikkerhet slik at de kunne få nye langsiktige lån (Hansen, 2008). Finansminister i Norge da finanskrisen brøt ut, Kristin Halvorsen uttalte følgende til VG 15 mai, 2009: ”Finanskrisen har smittet over på realøkonomien, og Norges handelspartnere rammes hardt. Dette påvirker også norske eksportbedrifter og norsk økonomi. Vi er nå inne i en utfordring for norsk økonomi. Regjeringens aktive økonomiske politikk, gunstig næringsstruktur og en stor offentlig sektor med gode fellesskapsløsninger bidrar til at utslagene ser ut til å bli langt mindre i Norge enn i mange andre land, sier Halvorsen” (Vinding, 2009).

I finanskriseutvalgets utredning av finanskrisen skriver de at de mener norsk økonomi på mange måter er spesiell sett opp mot andre land. Hvis en sammenligner Norge med de andre landene i OECD, så er naturressursene vi har i Norge en viktig forklaringsfaktor på hvorfor vi er blant de rikeste landene i verden. Likevel så kan ikke det høye norske velferdsnivået forklares utelukkende med naturressurser, for eksempel er verdiskapningen

som skjer i Norge per utførte timeverk blant de høyeste i verden selv om man utelukker produksjon av naturressurser. Norge skiller seg også ut fra andre land med at vi har relativt stor offentlig sektor (NOU 2011:1, 74).

(Norstat, 2019)

Graf 8

Arbeidsledighet i Norge

Som vi ser på graf 8 økte arbeidsledigheten i Norge i etterkant av at finanskrisen inntraff. Likevel er prosentandelen forholdsvis lav, da den har holdt seg jevnt under 5% på tross av at den nesten doblet seg fra 2008 til 2010.

(Trading Economics, 2019)

Graf 9 – Styringsrenten i Norge

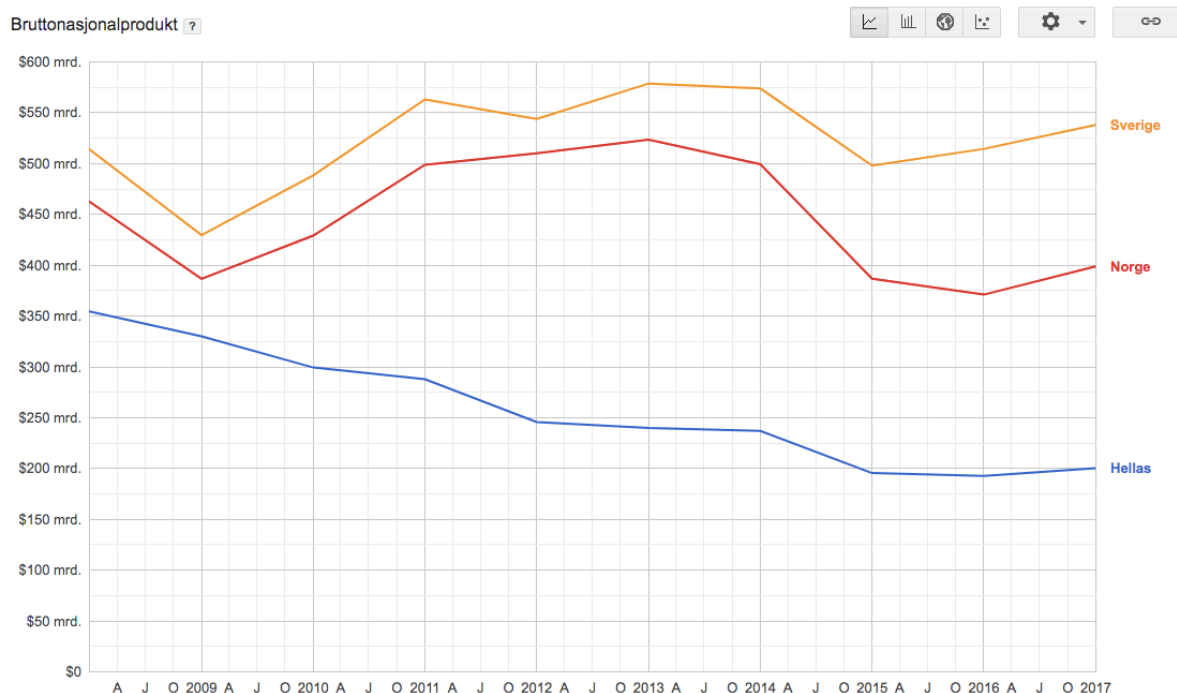
Styringsrenten i Norge ble raskt nedjustert i slutten av 2008 og nådde sitt bunnpunkt i midten av 2009 da den nesten var på 0%. At styringsrenten ble nedjustert er et eksempel på at ekspansiv pengepolitikk hvor en ønsker å tilføre likviditet i markedet.

I Norge har vi et ”inflasjonsmål”, inflasjonsmålet er i de fleste tilfeller satt mellom 2-2,5% årlig inflasjon. I Norge forventes det at Norges Bank tar hensyn i rentebesettingen. Dette gjør at Norges pengepolitikk ofte omtales som fleksibel inflasjonsstyring. For å realisere inflasjonsmålet bruker Sentralbanken rentepolitikken som virkemiddel. Via styringsrenten påvirkes inflasjonen gjennom henholdsvis investeringsetterspørsel, valutakurssvingninger og forventningene aktørene i økonomien har til pengepolitikken (Thomassen, 2018).

Som nevnt i begrepsredegjørelsen er styringsrenten det viktigste instrumentet i pengepolitikken. Påvirkning/styring av inflasjon og valutakurs er målsetninger en oppnår gjennom endring i styringsrenten (Røste, 2008, 277). Når Norge senker styringsrenten er det for å skape aktivitet i markedet, ved å holde styringsrenten får både markedet og folk flest et insentiv til å bruke penger ettersom det ikke er lønnsomt å ha pengene i banken. Når det kommer mer penger i omløp øker inflasjonen, når inflasjonen øker synker verdien på norsk valuta. En svak krone er fordelaktig for norsk eksportnæring siden vi blir konkurransedyktige internasjonalt som følge av at prisene på norske varer blir lavere (Røste, 2008, 288). Under finanskrisen ville det vært lite fordelaktig å videreføre en relativt høy rente ettersom norske eksportbedrifter ville opplevd høyere kapitalkostnad, lønnskostnad målt i utenlandsk valuta og følgelig lavere fortjeneste. Lavere fortjeneste i norsk eksportsektor ville i neste omgang kunne ført til høyere arbeidsledighet, noe som ikke er ønskelig. Jeg kommer tilbake til viktigheten av høy sysselsettelse i diskusjonsdelen.

5.0 Diskusjon

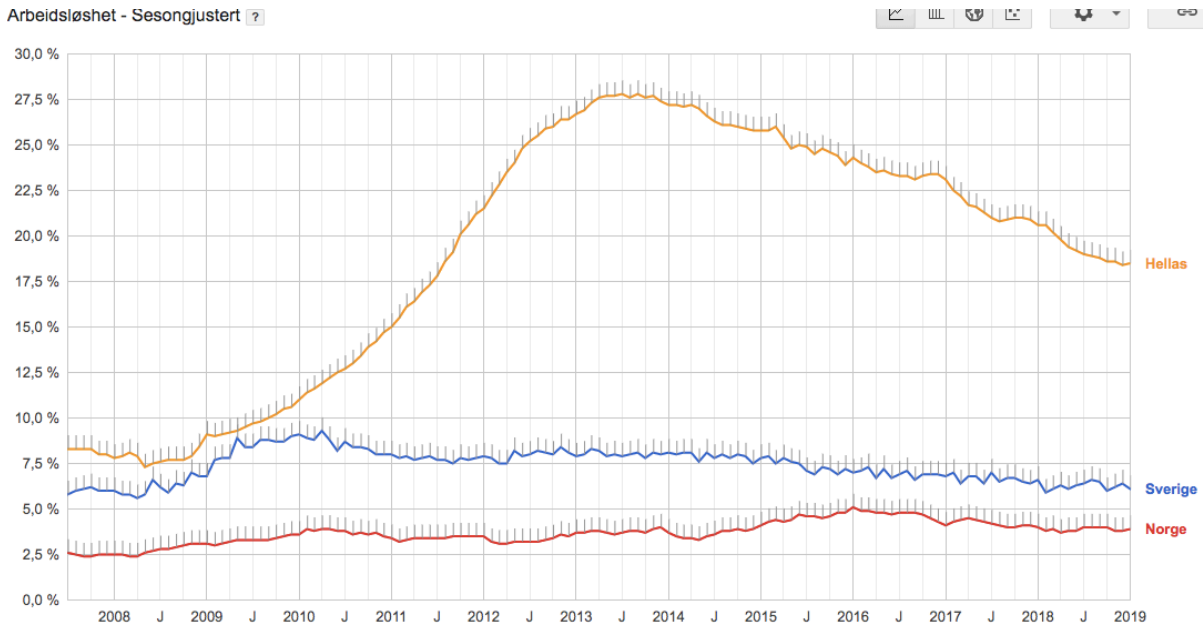
Både Norge, Sverige og Hellas er like i form av at de er relativt små land med åpne økonomier. Likevel er forskjellene når det kommer til hvilke utgangspunkt landene hadde i forkant av krisen påfallende store. I grafen under ser vi forskjellen i BNP i de forskjellige landene fra finanskrisens start og frem til i dag:

(Norstat, 2019)

Graf 10

Som vist i graf 10 ser vi at bruttonasjonalprodukt i Hellas er markant mindre allerede ved finanskrisens inntreden i 2008. I 2008 hadde Hellas ca. 350 milliarder dollar i BNP. Hvis vi sammenligner med Norge får vi en differanse på tilnærmet 100 mrd dollar, og over 150 mrd dollar i differanse om vi sammenligner med Sverige. Dette er en klar indikator på at Hellas hadde et dårligere utgangspunkt enn de to skandinaviske landene i forkant av finanskrisen, hvis vi da legger til at befolkningen i Hellas i 2008 er over det dobbelte av befolkningen i Norge og rundt 2 millioner flere innbyggere enn i Sverige – da fremgår det klart at den finansielle posisjonen Hellas befant seg i var ugunstig sett opp mot de nordiske landene.

(Norstat, 2019)

Graf 11

Hvis vi sammenligner grafene for arbeidsledighet mellom landene kan man se at Sverige og Norge klarte å holde arbeidsledigheten relativt stabil i årene etter finanskrisen, Hellas der i mot har en ganske dramatisk økning i antallet arbeidsledige i etterkant av finanskrisen – og det toppet seg i mellom 2013 og 2014 hvor nesten 1/3 av befolkningen var uten jobb. Da Hellas godtok låne- og reformprogrammet satt i gang av EU-kommisjonen, IMF og Den europeiske sentralbanken i 2010 var et av premissene at de godtok kraftige nedskjæringer i offentlige budsjetter, samt øke skattenivået i landet (Ersland, 2015). Dette er i prinsippet det motsatte av hva Norge og Sverige gjorde da de økte underskuddet i sine budsjetter i forhold til tidligere nivåer. Som vi ser i graf 11 øker arbeidsløsheten i Hellas først drastisk etter de godtok låne- og reformprogrammet initiert av EU-kommisjonen, IMF og Den europeiske sentralbanken. Graf 4 viser at Hellas i årene før finanskrisen hadde budsjetterte med store budsjettunderskudd. Norge og Sverige der i mot budsjetterte ikke med budsjettunderskudd i forkant av krisen. Det at Hellas i tiden opp mot finanskrisen hadde budsjetterte med underskudd ga følgelig mindre handlingsrom når krisen faktisk inntraff. Når vi da vet at underskuddet på statsbudsjettet pre-finanskrisen faktisk i hovedsak gikk til å betale ned utenlandsgjeld, og ikke til å stimulere økonomien, understreker det hvor dårlig utgangspunktet til Hellas faktisk var (Bitros, 2012, 19-20).

Da låne- og reformavtalen tredde i kraft var ambisjonen at Hellas skulle oppnå balanse i statsbudsjettet, slik at de skulle være i stand til å betale ned på den store utenlandsgjelden

landet hadde, dette oppnådde de i 2013. Da hadde BNP sunket med 100 milliarder dollar – noe som gjør at utenlandsgjelden sett opp mot BNP hadde steget (Ersland, 2015).

Det at Hellas måtte kutte i statsbudsjettet i forbindelse med låne- og reformavtalen er kontraktiv finanspolitikk i praksis. Som jeg nevner i innledningen er Hellas et land som har høye importkostnader, forutsatt at Hellas hadde hatt egen valuta så kunne en kontraktiv finanspolitikk og pengepolitikk hatt noen fordeler – for eksempel at handelsunderskuddet hadde blitt mindre ettersom landets valuta ville styrket seg ved at inflasjonen hadde sunket. Men i Hellas sitt tilfelle som har felles valuta med resten av Eurosonen, enorm gjeld og liten eksportnæring, så funket det ikke overhode med en kontraktiv finanspolitikk og en ekspansiv pengepolitikk – når resultatet var at de forsøkte å snu budsjettunderskuddet ved å kutte i velferdstjenester og arbeidsplasser – noe som førte til at BNP sank i løpet av få år med over 100 milliarder kroner og arbeidsledigheten mangedoblet seg. Det vi ser når vi setter landenes BNP opp mot hverandre er at både Norge og Sveriges BNP falt hurtigere enn Hellas', forskjellen er at i Norge og Sveriges tilfelle var det midlertidig før den styrket seg igjen.

Ettersom kuttene i statsbudsjettet førte til lavere utbetalinger i form av velferdsytninger og lønn, blir effekten av at styringsrenten er lav mye mindre. I en økonomi med egen valuta og helhetlig finans- og pengepolitikk ville budsjettstyring og rentesetting hengt sammen. Selve målet med å sette renta lavere er å skape aktivitet i økonomien, eventuelt å devaluere valutakursen for å skape høyere konkurransedyktighet og avkastning i eksportsektoren. Problemet i Hellas' tilfelle virker å være at kombinasjonen av det som ble gjort hadde en destruktiv dominoeffekt på den greske økonomien. Fordi når målet er å øke aktiviteten i økonomien så er det ikke fordelaktig å kutte ned i trygdeytelser, lønn og årsverk. Den effekten pengepolitikken skulle hatt i Hellas ble i praksis annullert gjennom den kontraktive finanspolitikken, ettersom den førte til at arbeidsledigheten skøyt i været og det da blir mindre penger i omløp. Hvis vi setter Norge opp mot Hellas, så er det begge land med en relativt stor offentlig sektor, men som vi ser kan en stor offentlig sektor slå begge veier i økonomiske motgangstider. I Norge bidro offentlig sektor (som ikke er konkurranseutsatt) til at arbeidsledigheten ble holdt nede, ettersom den norske stat er arbeidsgiver og Norge hadde midler og likviditet å bruke på å holde offentlig sektor i gang. I Hellas der i mot ble de pålagt å kutte i offentlig sektor når de inngikk låne- og reformavtalen. Skylden ligger selvfølgelig ikke utelukkende på låne- og reformavtalen, fordi Hellas i motsetning til Norge var svært gjeldtynget og hadde ikke egne midler å sprøyte inn da økonomien trengte det som mest.

Det kommer frem i innledningen at økonomien i Hellas i stor grad er konsentrert rundt

turisme og servicetjenester. Jeg mener det er problematisk å være et land uten egen eksportindustri, samtidig som en deler valuta med tilnærmet alle land som faktisk reiser på ferie til ditt land. Grunnen til at jeg mener det er: når vi opplever økonomiske motgangstider i Europa og den relative velferden synker, så finnes det ingen pengepolitiske grep å gjøre for å gi folk insentiv til å reise til ditt land. En lav styringsrente fører til høyere inflasjon og valutadevaluering, men den gjorde jo det i like stor grad i alle andre land som i Hellas. Dermed led den viktigste industrien i Hellas, turisme, av at staten faktisk ikke hadde noen virkemidler for å øke konkurransedyktigheten. Et land som Tyrkia med egen valuta som ligger bare 10 mil nord-øst for Kypros, opplevde for eksempel et stort tilfang av turister under Hellas økonomiske kollaps.

Sverige gikk inn i finanskrisen etter en periode med overskudd i statsbudsjettet. Dette ga Sverige handlingsrom til å føre en ekspansiv finanspolitikk da finanskrisen inntraff. Som nevnt i den teoretiske/empiriske delen så var det i perioden inn mot finanskrisen mange land som hadde underskudd på statsbudsjettene sine, det at Sverige ikke hadde det mener jeg ga dem et godt utgangspunkt til å påvirke og stimulere økonomien i landet etter egne behov. Sverige gjorde flere aktive grep for å takle krisen, umiddelbart etter sjokk-året 2008 budsjetterte Sverige med underskudd i 2009.

Hvis vi ser på graf 3, graf 6 og graf 9 som omhandler styringsrente i de utvalgte landene ser vi at rentenivået bevegde seg nesten helt likt i de tre forskjellige landene. Dette henger sammen med at små, åpne økonomier som Norge og Sverige ikke kan føre gå helt sin egen vei uten at det får konsekvenser. Hvis Norge hadde holdt renta høyt når den ble senket i EU-land og USA, ville det satt Norge i en svakere posisjon i det internasjonale eksportmarkedet. Derfor ser man at ”små” land som Norge og Sverige ofte følger styringsrenten som blir satt i resten av verden. Men, lik politikk har ulik funksjon i når utgangspunktene er forskjellige. Der vi vet at Hellas’ budsjettunderskudd allerede før finanskrisen gikk til å betale ned utenlandsgjeld, brukte Sverige budsjettunderskuddet blant annet til å vedta skattereduksjon i tjenestesektoren. På tross av at BNP i Sverige falt mer enn det som var gjennomsnittet i EU, klarte de å holde arbeidsledigheten stabilt lav gjennom skatteletter, samt at de klarte å unngå kutt i offentlig sektor. Sverige finansierte lavere skatter og avgifter gjennom en ekspansiv finanspolitikk, mens Hellas måtte bruke sitt underskudd på å betale tilbake gjeld. Norge på sin side hadde et mye bedre utgangspunkt enn det både Sverige og Hellas hadde. Røste skriver i sin bok ”Politikk og Økonomi – for statsvitere” at for å kunne gjennomføre vellykkede inngrep i økonomiske nedgangstider, så forutsettes det at staten har tilgang på passende virkemidler (Røste, 2008, 233). Virkemidlene er følgelig

størrelsen på statens utgifter og mulighetene til å regulere henholdsvis finans og pengepolitikken. I Hellas sitt tilfelle hadde de ikke likviditeten til å agere effektivt uansett, men ble enda mer vingeklippet da de vedtok låne- og reformpakken og sa i fra seg både finans og pengepolitikken. Norge hadde likviditeten (SPU) på plass, og har i tillegg full råderett over egen finans og pengepolitikk. Dette førte til at Norge, relativt uten risiko kunne før en meget ekspansiv finanspolitikk i tillegg til å holde styringsrenten kunstig lav. Sverige hadde ikke samme fortrinnet som Norge i form av en buffer (SPU) og hadde dermed ikke muligheten til å budsjettere for mye i minus, likevel når de gjorde det ser man at de også endte opp med en negativ styringsrente. Negativ styringsrente har til dags dato ikke blitt praktisert i Norge i etterkant av finanskrisen. Min antagelse er at hvis vi ikke hadde hatt oljekorrigerte underskudd og petroleumsnæringen vår, så ville vi måtte handle mer som Sverige under finanskrisen.

For å kunne gjennomføre vellykkede inngrep i økonomiske nedgangstider, forutsettes det at staten har tilgang på passende virkemidler (Røste, 2008, 233). Virkemidlene er følgelig størrelsen på statens utgifter og mulighetene til å regulere egen pengepolitikk. Norge gikk inn i finanskrisen med et mye bedre utgangspunkt enn det både Sverige og Hellas gjorde ettersom vi har muligheten til å spe inn oljepenger i statsbudsjettet gjennom oljekorrigert budsjettunderskudd. Når myndighetene kan gjennomføre slike inngrep i tider hvor økonomien forverres, reduserer risikoen for at det går dårligere med økonomien.

Som nevnt tidligere vedtok den norske regjeringen en krisepakke til norske banker på 350 milliarder kroner i forbindelse med finanskrisen, det samme gjorde den svenske regjeringen da de vedtok en krisepakke til svenske banker på hele 1,500 milliarder svenske kroner. Dette står i sterk kontrast til Hellas, som fikk sin krisepakke fra EU-kommisjonen, IMF og Den europeiske sentralbanken. I motsetning til redningspakkene i Norge og Sverige, var ikke Hellas' krisepakke selvfinansiert og førte med seg mange retningslinjer – blant annet kutt i offentlig sektor.

6.0 Konklusjon

Landene brukt i denne artikkelen hadde i utgangspunktet veldig forskjellige utgangspunkt inn mot finanskrisen. Likevel finner vi flere likheter mellom Norge og Sverige enn det vi gjør mellom de to nordiske landene og Hellas. Forskjellene er mange og store, Hellas har, i motsetning til Norge og Sverige, ikke noen kontroll over egen pengepolitikk da denne ligger

innenfor rammene til den Europeiske sentralbankene. Dermed har ikke Hellas muligheten til å påvirke konkurransedyktighet i hverken eksport eller importsektoren, siden de ikke har mulighet til å kontrollere inflasjon og valutaverdi. En påfallende forskjell er også at Hellas var i handelsunderskudd i forkant av finanskrisen, siden importkostnadene overgikk landets eksportindustri. Norge og Sverige brukte en ekspansiv finanspolitikk som virkemiddel når finanskrisen inntraff, dette var noe Hellas allerede hadde praktisert i flere år grunnet en enorm utenlandsgjeld. Når krisen så inntraff hadde Hellas den uheldige kombinasjonen et stort budsjettunderskudd over flere år, en stor offentlig sektor, for høye lønninger og sosiale ytelser i forhold til verdiskapning per arbeidstaker. På toppen av det hele var skattenivået i landet relativt høyt, som gjorde at det var lite å hente inn der. Vanligvis når man har store budsjettunderskudd så betyr det at skattenivået er lavt, det var ikke tilfellet i Hellas. Det at utenlandsgjelden var så stor, budsjettet allerede i underskudd og de ikke hadde noen mulighet til å drive inn penger på gjorde at Hellas var nødt til å ta i mot en redningspakke fra IMF, EU-kommisjonen og Den europeiske sentralbanken. Redningspakken, myntet på bankene i Hellas, førte med seg mange restriksjoner som gjorde at Hellas måtte kutte i statsbudsjettet. Det førte i neste rekke til at arbeidsledigheten skøyt til værs og det oppsto en dominoeffekt som endte i nesten halvert BNP og dårligere evne til å betale ned sin allerede enorme gjeld (grunnet lavere inntekter). Jeg vil argumentere for at pengepolitikken som ble ført i Hellas av EU var til hinder for den finanspolitikken som ble ført i Hellas av EU. Jeg vil dog påpeke at dette var en situasjon Hellas hadde puttet seg i på egenhånd. Grunnen til at EU satte krav om budsjettbalanse i Hellas var fordi a) Hellas hadde finansiert budsjettunderskudd over lengre tid med lånte penger, noe som ikke er bærekraftig, som leder meg til b) fordi ønsket var at Hellas skulle bli i stand til å betale tilbake gjelden sin. Noe som er vanskelig om du ikke går i overskudd.

Det ble utstedt redningspakker/krisepakker til norske og svenske banker også, men som følge av en sunn økonomi og godt utgangspunkt kunne både Sverige og Norge finansiere sine redningspakker til bankene selv. I Norge ble det gitt en redningspakke på 350 milliarder til bankene, mens i Sverige utstedte regjeringen hele 1500 milliarder kroner i redningspakke til bankene. I Norge og Sverige ble det lagt føringer når bankene mottok redningspakkene, men da var det bankene som mottok føringer for bruk av tilført likviditet, mens i Hellas var det staten som mottok føringer for hvilke finans og pengepolitiske virkemidler de skulle gjøre for å få motta redningspakken. Det kom på toppen av at Hellas ikke har mulighet til å føre egen pengepolitikk.

Når vi snakker om forskjellige tiltak gjort under finanskrisen er det umulig å komme

uten om utgangspunktene landene hadde, da dette er ekstremt tett sammenvevd. Eksemplifisert ved redningspakkene i de utvalgte landene, ser vi en enorm forskjell i handlingsrommet de forskjellige landene faktisk hadde. Det at Sverige hadde godt skjøttede statsfinanser gjorde at de var i en posisjon hvor de var i stand til å bruke penger for å hindre økt arbeidsledighet og stans i økonomien. Norge er et særtilfelle, da vi har en gigantisk petroleumsformue i sikkerhet nesten uavhengig av hvordan statsfinansene ble skjøttet i forkant. Det at vi har muligheten til å drive oljekorrigert budsjettunderskudd gjorde at vi kunne føre en ekspansiv finanspolitikk i finanskrisen til tross for at vi faktisk gjorde det før finanskrisen også. Det at Hellas drev med underskudd i sine budsjetter i forkant av finanskrisen gjorde at det var et virkemiddel de ikke hadde når krisen inntraff.

Norge og Sverige hadde muligheten, gjennom sine utgangspunkt, til å øke konkurransedyktighet i det internasjonale markedet gjennom å øke inflasjonen og dermed devaluere valutaen. Dette var et alternativ Hellas ikke hadde gjennom sitt medlemskap i Eurosonen.

Jeg vil konkludere med at forskjellige utgangspunkt i de utvalgte landene førte til at handlingsrommet i de forskjellige landene var ulikt. Det er vanskelig å vurdere tiltakene gjort i henholdsvis Norge og Sverige opp mot tiltakene gjort i Hellas – fordi de er så fundamentalt forskjellige. Store deler av Norge og Sveriges håndtering av finanskrisen konsentrerte seg rundt pengepolitikk, noe Hellas ikke hadde mulighet til. Dårlig skjøttede statsfinanser og feilrapportering rundt underskudd og gjeld, samt deres medlemskap i Eurosonen gjorde at Hellas i praksis ikke fikk føre egen finanspolitikk heller. Kombinasjonen av dette gjør at jeg vil konkludere med at Hellas' utgangspunkt gjorde at de ikke var i stand til å gjøre hensiktsmessige tiltak slik som Norge og Sverige. Jeg vil tørre å påstå at både Norge og Sverige hadde gode utgangspunkt i forkant av finanskrisen, men at begge land førte hensiktsmessige tiltak som gjorde at de holdt arbeidsledigheten nede samt opprettholdt konkurransedyktigheten i eksportmarkedet. Det er dog hakket mer imponerende hvordan Sverige håndterte finanskrisen, siden Norge hadde et enda bedre utgangspunkt med tanke på petroleumsinntektene og SPU.

For fremtidig forskning hadde jeg ønsket å se mer på det strukturelle med Eurosonen og dens pengepolitikk. Det hadde vært interessant å fått en fremstilling av positive og negative sider rundt en felles valuta i Europa, enda mer interessant hadde det vært å gjort en studie hvor en faktisk hadde regnet på kostnadene rundt Eurosonen-prosjektet. Det er ikke en selvfølge at Hellas hadde klart seg bedre under finanskrisen med egen valuta og egen pengepolitikk, fordi

store deler av problemene Hellas møtte var på grunn av dårlig økonomistyring før finanskrisen. Men under de rådende omstendighetene som faktisk oppsto under finanskrisen, vil jeg påstå at det er relativt gode odds på at det hadde vært en fordel med egen valuta og pengepolitikk. Et alternativ som for så vidt har vært nevnt i forbindelse med Eurosonesamarbeidet tidligere er å faktisk lage en sentral instans som utarbeider budsjettene til de forskjellige landene også. I politisk atferd er jo stigene forventingers misnøye et begrep av en grunn, jo bedre folk får det – jo mer vil de ha. Det er også noe som gjorde seg gjeldende i Hellas med høyere og høyere lønninger og pensjonsordninger, som politikerne hadde lovet for å bli valgt. Et nøytralt organ som styrer statsbudsjettene i de forskjellige landene kunne vært interessant. Det ble for så vidt prøvd å regulere Hellas sitt budsjett da de inngikk reform- og låneavtalen med Troikaen, men dette var på et tidspunkt hvor det allerede var gått adundas og finanspolitikken det ble lagt opp til var ikke i tråd med pengepolitikken i regionen. Disse problemene blir å gjenoppstå neste gang vi går inn i en økonomisk krise, fordi under dagens system er det ikke rom for å tilpasse penge og finanspolitikken individuelt. Når det gjelder Norge og Sveriges håndtering av finanskrisen, synes jeg det finnes forsvinnende lite forskning på hvordan de kom seg gjennom finanskrisen såpass godt. For fremtiden skulle jeg ønske å se flere rapporter som omhandler de konkrete tiltak Sverige gjorde under finanskrisen, da de kom veldig godt ut av det.

7.0 Referanseliste:

Bergman, M. (2011). Best in Class: Public Finances in Sweden during the Financial Crisis. *Panoeconomicus*, 58(4), 431-453.

Bernhardsen, T., Kloster, A., Smith, E., & Syrstad, O. (2009). The financial crisis in Norway: Effects on financial markets and measures taken. *Financial Markets and Portfolio Management*, 23(4), 361-381.

Bitros, G. (2012). From Riches to Rags or What Went Wrong in Greece. *IDEAS Working Paper Series from RePEc*, , 2012.

Caldwell, D. (2016). *Greece : Economic crises and management* (European political, economic and security issues series). New York.

Ersland, Birgitta Lim & Holden, Steinar. (2015, 5 juli) Gjeldskrisen i Hellas. *Store norske leksikon*. Hentet 1 april mai 2019 fra: https://snl.no/Gjeldskrisen_i_Hellas

FN. BNP per innbygger. Hentet fra: <https://www.fn.no/Statistikk/BNP-per-innbygger>

Knudsen, Olav Fagelund. (2015, 6. januar). Eurosonen. *I Store norske leksikon*. Hentet 15. mai 2019 fra <https://snl.no/eurosonen>

Krekling, D. (2008, 12 august). –Ti ting du bør vite om finanskrisen. *Nettavisen*. Hentet fra: <https://www.nettavisen.no/okonomi/ti-ting-du-bor-vite-om-finanskrise/2461418.html>

Norges Bank. Finanskrisen i 2008. Hentet fra: <https://www.norges-bank.no/tema/Om-Norges-Bank/Tidslinje/Pengepolitikk-finansiell-stabilitet-og-kapitalforvaltning/Finansiell-stabilitet/2008-krisen/>

Norstat. *Arbeidsledighet*. Hentet fra https://www.google.com/publicdata/explore?ds=z8o7pt6rd5uqa6_&ctype=l&strail=false&bcs=d&nselm=h&met_y=unemployment_rate&fdim_y=seasonality:sa&scale_y=lin&ind_y=false&rdim=country_group&idim=country:se:no:el&ifdim=country_group&tstart=937346400000&tend=1552604400000&hl=no&dl=no&ind=false

NOU 2011:1. (2011). *Bedre rustet mot finanskriser*. Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning.

Norstat. 2019. BNP. Hentet fra

https://www.google.com/publicdata/explore?ds=d5bncppjof8f9_&ctype=l&strail=false&bc=d&nselm=h&met_y=ny_gdp_mktp_cd&scale_y=lin&ind_y=false&rdim=region&idim=count ry:NOR:SWE:GRC&ifdim=region&hl=no&dl=no&ind=false

Hansen. (2008, 12 oktober). Gir bankene krisepakke på 350 mrd kroner. *Dagbladet*. Hentet fra <https://www.dagbladet.no/nyheter/gir-bankene-krisepakke-pa-350-milliarder-kroner/66529413>).

Regjeringen. (2009, 6 juli) Hentet fra https://www.regjeringen.no/no/tema/naringsliv/handel/ud---innsiktsartikler/sletting/nyhetsbrev_tidligere/handel-i-finanskrisens-tid/id561005/

Regjeringen. (2019). Bruk av oljepenger. Hentet fra https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjett/norsk_ekonomi/bruk-av-oljepenger-/id449281/

Røste, O.B. (2008). *Politisk økonomi – for statsvitere* (1. Utg). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Sjølie, Øystein. (2008, 20 oktober) Gigantisk redningspakke i Sverige. *E24*. Hentet fra <https://e24.no/nyheter/finanskrisen/gigantisk-redningspakke-i-sverige/2722346>

Thomassen, Eivind. (2018, 4 mars). Inflasjonsmål. *Store norske leksikon*. Hentet 3. April 2019 fra: <https://snl.no/inflasjonsm%C3%A5l>

Torvik, Ragnar. (2016) *Virksomheter av finanspolitikken*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/41c27ff0e7a3482c8e2a5adff7ece6d2/27042016rapp_ort_torvik.pdf

Trading Economics. *Interest rate Sweden*. Hentet fra <https://tradingeconomics.com/sweden/interest-rate>

Trading Economics. *Euro area interest rate*. Hentet fra <https://tradingeconomics.com/euro-area/interest-rate>

Trading Economics. *Sverige – offentlige budsjetter*. Hentet fra <https://no.tradingeconomics.com/sweden/government-budget>

Trading Economics. *Greece – government budget*. Hentet fra Hentet fra: <https://tradingeconomics.com/greece/government-budget>

Trading Economics. *Norway – interest rate*. Hentet fra <https://tradingeconomics.com/norway/interest-rate?continent=europe>

Trading Economics. *Greece interest rate*. Hentet fra <https://tradingeconomics.com/greece/interest-rate>

Vinding. (2009, 15 mai). Ingen land bekjemper finanskrisen så offensivt som Norge. *Verdens Gang*. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/8rPQW/halvorsen-ingen-land-bekjemper-finanskrisen-saa-offensivt-som-norge>